

orthodox vs. orthoprax

(א) חשיבות האמונה בחיים הדתיים -

(ב) מ"מ, אינה תופסת המקום המרכזי. רס"ג: האמונה היא גישה שכלית, אישור של דבר ידוע, אבל לא מקור להכרה. הוראה דתית נובעת מהתגלות ומסורת, לא מאמונה. דמותה המיוחדת של הדת היא לא ברגש דתי ולא באמונה סתם, אלא במקור מיוחד שבו נוצר הדת - מסורת.

(ג) מסורת והתגלות: רס"ג: המסורת (קבלה) היא לנו מה שחיתתה
ההתגלות אל הנביאים: מקור מיוחד במינו של ידיעה דתית, שא"א
לרכש אותה ממקום אחר. (אליהו הנביא: חסידיו אומרים: "אין לנו מורה אחרת")

(ד) בלי מסורת, היינו חשוכי נסיונות הדורות שעברו; לא היינו יודעים
אף מה שאבותינו ידעו. כל ענין אנושי היה מנוגע מספקות יסודיות,
ככה שלא תרבות, לא חברה או ממסלה היו אפשריות. (כן אופהנימר על מדע)

(ה) מסורת ואמונה: אבל עצם קבלת המסורת - בין של דת או משהו אחר - הוא ענין של אמונה. בלי אמונה בזכרוננו (מקור המסורת) בטל כל בנין המדע והידיעה. אבל אמונה זו אינה תופעה דתית, אלא תופעה אנוניברסלית - כמו המסורת עצמה - שהם טבועים בטבע האדם ובלעדם אין החיים אפשריים. (השיל, JQR)

(ו) א"כ שלרס"ג (וכן רמב"ם ועוד) איז האמונה תופעה דתית מיוחדת, אבל תופעה אוניברסלית כללית, א"כ היא הכרתית לחלוטין להחכמה הדתית. מפרספקטיבה זו על האמונה אפשר לגשת לנתוח מפורט.

2. בעית הספס ורס"ג:

(א) רס"ו: רס"ג (בעיקר בהקדמה) הוא העוסק בתורת הספק יותר מכל שאר ההוגים של ימיה"ב. הרמב"ם חיבר את המו"נ לטפל בספקות מיוחדות אבל לא ניתח עצם הבעיה של ספק בדת.

(ב) הספק היום: ברעכט: הספק ^{הוא} מתנגד אך ורק לדת. החובר גם על כופרים שהיו בטוחים בכפירתם, וכתוצאה מהמצאתו של המדע החדש התחילו להטייל הספקות בהמראתם. המדע, אומר ברעכט (אונגלד ברעכט, פאליטיקעל טהיארי), גרס לרבו הספקות גם על הכופרים בעל המאמינים.

(ג) הגדרת ספק: אי-הכרעה מיוחדת באמונה בין דעות נוגדות. ספק הוא אי-השתכנעות, כפירה היא אישור מכריע שלא. (מלחמה - מלחמה)

(ד) הודאות: רס"ג משוכנע שאפשר להשיג את הודאות, וזהו מגמת ספר אמו"ד.

(ה) אמונה וספק: הם שני הפכים. האמונה היא הצד או הגומל הסוביקטיבי של המדע האוביקטיבי, והספק כמו"כ הגומל הסוביקטיבי של השבש האוביקטיבי.

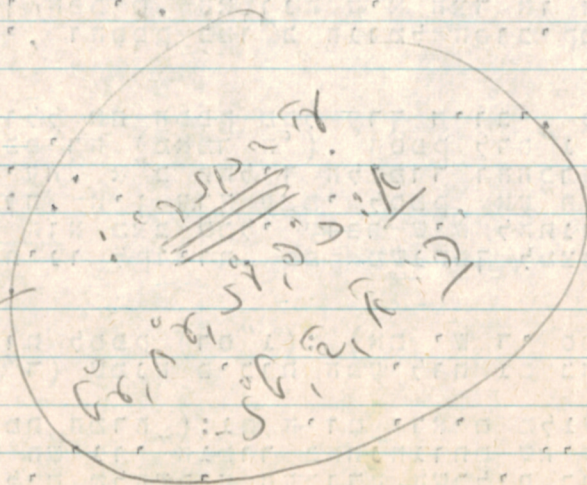
(ו) ערך הספק: רס"ג משולל את הספק מכל ערך חיובי, ספק ביסודות הרי הוא אפי' קורסות, כפירה (מאמר ה'). הספק לרס"ג לא תפקיד של הכרה, אלא חוסר ידיעה. א"כ תהליך הלימוד וההכרה ~~התאפשר~~ היא הסרה דרגית של ספקות. אין ערך עצמי לספק, אע"פ שנתקלים אתו בדרך המתשבה. הספק הוא מצב שכלי עובר שיש להתגבר עליו, והספק קיים כל זמן שידיעותינו לקויות. ספק משנהפך למצב קיים-עומד, הרי הוא תוצאת השבוש.

(ז) הסיבות הפסיכולוגיות לספק (רס"ג): אם יש די ספרים, כרא בפנים, סוף ההקדמה של אמו"ד שמנה סיבות הפעילות גם בדורנו:

1. כבוד הטורח ("האמת המרה"): גם היום יראים מלגשת ליהדות מפאת הקשים שבשמירתה, השינוי הגמור בהתנהגותם שהיהדות דורשת מהם.
2. לב עצלה: אנו עצלים מלהשקיע העבודה השכלית בתלמוד תורה ומחשבה עמוקה הדרושה להבנה יסודית. רוצים הכל

החלטת הוועדה להקמת בית ספר יסודי ברחובות

→ Descartes, as beginning his scientific method: "De omnibus Dubitandum",
p. 101 of the *Discourse*
(but essentially a question of methodology)

203

3. הנטייה למלוי התאווה הגופניות ובקנינים: גם תרבותנו בנויה על הדגשת ערך התמריץ וביטול המחשבה הטהורה והבלתי-אנוכית.
4. הקיצה או אי-יכולת להתעמק בעיון ובהתישבות בענייני דת: אנו נאלצים להתעלם מהדת ולא להתעשת אתה רצינית.
5. עזות וגאווה כך שלא יודה כי יש חכמה נעלמת ממנו: אני מתימרים במאה העשרים כאילו אין חכמה למעלה ממנה וכל מה שעבר לפנינו בטל.
6. מלה ששמענה בשם אחד מהמכחישים: פירוש, סביבה בלתי-דתית.
7. ראייה חלושה ששמע אותה מאחד מן המיחדים והוא חושב כי הכל הוא: פיי, פוש עם מאמינים שאינם מבושלים כל צורכם ושמע מהם שיחת-דופי וחושב שהם מדברים ושמית בשם היהדות. או מי שראה מעשה-דופי מצד בן משפחה או חבר דתי ומזה שופט את כל התורה ודן אותה לרע.
8. אדם שיש בינו ובין קצת המיחדים (כלומר: דתים) שנאה, ומביאו זה לשנא אלקיו: כרגיל כימינו, מי ששונא אביו או שונא המורה שלו כח"ת מביע תגובתו כשנאה לכל היהדות המסורתית.

(ח) האנוסטיות: היא תוצאת מצב הספק בקיים ועומד, שכנגדה כתב רס"ג. האנוסטיקון טוען שא"א לדעת מה למעלה מטבע האדם, ובכן אינו מחליט. היא כרוכה במעשים. דומה לרופא שצריך להכריע מיד. חילים דושימים: הדת נותנת לאדם forced option בעצם אין כאן ספקן - אדם יכול לחשוב שהוא מסתפק, אבל לפי מעשיו הוא באמת מכריע או לכאן או לכאן.

(ט) דברים כוללים: הספקנות המודרנית (גם העתיקה) שודאות אי אפשר ושהספק הוא חלק אורגני, אינטגרלי של מהלך המחשבה, אין להמלט ממנה. בקצה השני ישנם אלה המחשבים כל ספק כעבירה וכל מחקר כעוול. ביניהם רס"ג המתנגד לספק בחור תופעה תדירות ועצמית למהלך המחשבה, אבל מודה בקיומה קודם שהאדם רוכש ידיעות. אנו היום משוכנעים יותר שהספק נחוץ לתהליך הלימוד, אבל אינו תופעה עצמית, נצחית. אם כן: כשיש לנו ספק בדת, זה ברור שלא נשנה מעשינו, שא"כ כבר הכרענו וכדברי דושימים שהבאנו לעיל. רק השאלה: איזו גישה קודם כל צריך להביא היטב מאוד: מה זה אמונה?

קצת
מס'ר
האמונה

3. האמונה: תוכנה וצורתה

(א) באריסטו, ובפילוסופיה יוונית בכלל, האמונה היא גדר אפיסטמולוגי ולא דתי. גרידא. האמונה אצלם היא קבלת שני מיני ידיעות: ידיעה שהיא נראה בעליל (מושכלות ראשונות) ואינה מבוססת על ראיות; וידיעה הבאה מן השכל, המבוסס על המופת וההוכחה. (וואלפסון: שיטת האמונה הכפולה, Double Faith Theory). האמונה היא שיקול-דעת על אמינות אחת משתי ידיעות אלה. ומכיון ש"אמת" להיוונים היא התאמה לעובדות, א"כ אמונה היא חות-דעת או קבלת התאמת איזה ידיעה אל המציאות. הרס"ג מקבל את זה במלאווא. (פרקים ב"א).

(ב) אל אלה השניים רס"ג מוסיף "ההגדה הנאמנת" - המסורת היהודית. מסורת זו אפשר לקבל בתמימות ובלי לחקר עליה, או לקבלה מתוך השתכנועות רציונלית אחרי העיון. "וישוב המאמין בקבלה להאמין בעיון ובהבנה". שני מוטיבים אלה - התגלות (או מסורת) גרידא ושכל, עיון וקבלה מקבילים לשני הגדרים שלפי אריסטו הם שני חלקי האמונה.

(ג) א"כ לרס"ג וגם לרמב"ם, האמת עם אריסטו שהאמונה היא בכלל גדר אפיסטמולוגי ושייך בכלל לתורת ההכרה. גם המדע מבוסס על האמונה כמו הדת. כל מחקר מדעי מבוסס על האמונה שהטבע נתון לחקירה שכלית; האמונה בנאמנות החושים והשכל האנושי; חדוניות הטבע (שאינו תהו ובהו). אפילו כופר כת. ה. הוכסלי מודה שכל המדע בנוי לפחות על יסוד האמונה בהאוניברסליות של סדר בטבע. בלי אמונה זו, בלי קבלה שידיעותינו מתאימות אל המציאות, אין מדע ג"כ.

(ד) מחייבי הרציונליות באמונה דתית: רס"ג ורמב"ם, כנ"ל, יחד עם המסורת הפשוטה בתמימות. וראו בפרקים ז"ב-1, רבנו נח"ג כ"כ.

(ה) מתנגדי הקשר בין אמונה לשכל: כנגד הנ"ל האומרים שהאמונה צריכה להתחזק ולהתאזר באופן רציונלי, קיימת שורה של מתנגדים ממינים שונים. 1. שיטה החסידית של ר' נחמן בראסלאווער - פרקים ז"ה-1, 1-1. 2. שיטת האסכולה הפרנפורטית - בריער - פרקים ז"ה-1, 1-1. 3. מ"מ כולם מודים שאמונתנו אינה אבסורדית - עיקרים ז"ה-1, 1-1.

לשכל

(ו) והשאלה במקומה עומדת. למחייבי השכל, הרציונליסטים, הפתח נפתח והספק נכנס - ומה נעשה אחר, איך נטפל בו? ולהאנטי-רציונליסטים, הלא אין להתעשת לגמרי עם הספק, והלא סוף-סוף ישנם ספקות? ובכלל, האם אפשר לנסת תורת-אמונה במסגרת היהדות המסורתית שתנקט עמדה חיובית כלפי הספק (ואפילו יותר מרס"ג) ותלמדנו איך להתגבר עליו, ושג"כ תקח בחשבון כל הזרמים הנראים כסותרות וכל הגורמים השונים?

(ז) אפלטון: מחלק את הנפש לשלשה: שכל, רגש, רצון.

(ח) ואחריו רס"ג: כח ההכרה (השכל), כח הכעס (הרצון), וכח התאווה (רגש).

(ט) מכיון שהאמונה נובעת מכל האישיות, מן האיש בשלמותו, צ"ל שהיא פעילה על ג' המדרגות (טילליך - מבלי להזכיר או אפלטון או רס"ג) ג' כמט: הכניעה הרגשית בלי הסכמת השכל ושביעת הרצון היא הכרה פסיכולוגית, לא הכרע אישית; הסכמת השכל גרידא מסלפת החויה הדתית לפעולה הכרתית, בלתי-אישית; צייתנות בלי שכל ורגש מובילה לעבדות

(י) רגש: בטחון. יש הבדל עמוק בין בטחון לאמונה. בטחון מ"בטח, בקשת הבטחה, סמיכה על האלקים, שימת הא-ל כמבטח לו. היא חופעה דתית-פסיכולוגית המרכישה לבעליה מנוחה הנפש ורוח שקטה. (אם בטחון, לפי הגדרה זו, מזדהה עם "פיס און מיינד" של ימינו - להלן)

(יא) שכל: אמונה. לפי רד"ק (ספר השרשים) ואברבנאל (על מו"נ) שרשו מ"אמנה, אמת (הנו"ן נופלת). ידיעה אינטימית של ישות השם של אמינות מציאותו ויחודו. היא חופעה דתית-פילוסופית שאינה מבטיחה לבעליה שום מנוחה, רק האמת לעצמה; אמונה היא בקשת האמת, כשם שהבטחון הוא בקשת הבטחה. (עיי' בתובנות הלכות סוף שער הבטחון, עשר לשונות לבטחון, ואינו מזכיר "אמונה" כלל וכלל!)

(יב) רצון: אמונה במובן של "נאמנות" כמו "ויהיו ידיו אמונה או א-ל אמונה ואין עול". ראו: להאמין בו, ראוי לשמע בקולו כי הוא מהימן אצלנו. ובכ"ן, זוהי אמונה המתבטאת במעשים. חופעה דתית-מעשית.

(יג) לענין ספק: בטחון בא לאדם אך ורק בהעדר ספק, דורש הברחה הספק. אבל אמונה (מ"אמת) אין פירושה ידיעה מפשטה, וסטאטית של האמת, רק תהליך רכישת האמת וקניינה. אמונה זו היא מלחמה בספק, התגברות על הספק - אני מאמין למרות הספק, וסוף סוף: ליבוש הספק באופן אינטלקטואלי. זוהי עריכת מלחמה בין ה"ה"ן של אמונה, לה"לאו" של ספק, מלחמה של שאלה ותשובה, פרוצס דינמי. אמונה פירושה סוף-סוף נצחון, ונצחון סופי אי אפשר בלי אויב וקרב. ולענין אמונה (מ"נאמנות) אין לה יחס בכלל לספק, כי אמונה של רצון ושל מעשים היא חיצונית, בעת שהספק צמח רק בפנים. הספק שהיא אכן בוחן לאמונה-אמת אין להרשותה להפריע לא במנוחת הנפש של בטחון, ולא בשמירת המצוות של אמונה-נאמנות.

(יד) ההקבלות: כח ההכרה - אמונה-אמת; אמירת "אמן" למושכלות
כח התאווה - בטחון-בטחה; התמסרות וסמיכה רגשית על הא-ל
כח הכעס - אמונה-נאמנות; רצון; צייתנות למצוות הא-ל.

(טו) רס"ג מתעלים מכח התאווה לגמרי, ומעדיף את ההכרה מעל הכעס. אנו אומרים (כנ"ל) שכולם משמשים כבת-אחת, והם שוי-ערך.

(טז) תפקיד הספק להנ"ל: לענין הבטחון ולענין אמונה-נאמנות, הספק הוא יסוד מזיק, שלילי. אבל לגבי אמונה-אמת, הספק הוא אבן-הכוח, שעל-ידיה מתחזקת ומתאמת האמונה השכלית. א"כ הספק הוא מכשיר הכרתי (למעט מכשיר בלתי-הכרתי, ולמעט מגמה נצחית). אין לו ערך עצמאי אע"פ שיש לו ערך חיובי למכשיר להתחזקת האמונה ולמצאית האמת. סוף-סוף מחוז-הפצו של ע"פ האישיות הדתית היא: אישיות מאוחדת, איחוי הקנעים שבנפש, איחוד השכבות השונות ודרגות האמונה-בטחון, עד לידי "אמונה שלימה", לא ע"י ההתעלמות מהספק אלא ע"י ההתגברות עליו. כאן מקום למושג של צמיחה דתית, האמונה לא כמקרה אלא פרוצס.

אני ארצה לך עשרה שנים וכל
מאמצי. כל מיני אפסוסים וכל
המאמץ והאין לא פסס מאמצי. המאמץ והאין
הפסס והאין, האין והפסס והאין והפסס והאין
הפסס והאין והפסס והאין והפסס והאין והפסס והאין
הפסס והאין והפסס והאין והפסס והאין והפסס והאין

(ז) כח ההכרה: זהו החלק האינטלקטואלי של הנפש או האישיות. כאן אמונה אמת, וספק משמשים בערכוביא. כולל לא רק היסוד הרציונלי, אלא כל שמה החושי הניתן לעיבוד של הכרה, כגון: הפרגמטי או ההיסטורי. ~~היסוד הרציונלי כבר דברנו עליו - רוב חכמי ימיה"ב כרס"ג וראב"ד ורמב"ם ועוד, תפסו בשיטה הרציונלית.~~ קרא בפרקים 1-6

(ח) כח הכעס: מבוסס על "עשה רצונך רצונך". היסוד היהודי האפייני של אמונה. השפעה הדדית בין מחשבה למעשה; זוהי אמונה המתבטאת בציתנות והמתחשמת במעשים, במצוות מעשיות. ואלה דברי ריה"ל (כוזרי, א"צח): אין האדם מגיע אל העניין האלקי אלא בדבר האלקי. ~~ל"ל במעשים שיצאם אלקים. מזה דבר חדש: לא שהמעשים הדתיים יוצאים מתוך אמונה קודמת, אלא להיפך: האמונה נובעת מתוך המעשים, מתוך סידור החיים על יסודות הקדושה ועל קירוב לשכינה ע"י משמעת דתית.~~ (השוה אברהם יהושע השיל המחלק בין "הקפיצה של אמונה" של האכסיסטנציאליסטים, ל"קפיצה של מעשה" של היהדות).

דיוקן
רמב"ם
הפסוק
הנ"ל

(ט) כח התאווה. הבטחון ובקשת הבטחה. היסוד הרגשי-רוחני, הדתי-פסיכולוגי של אמונה. הבטחון מתגבש בהרבה צורות בהתאם לקיום ולזמן, אבל הצד השווה שבהם, שימת ד' כמבטחו. הצורה הכוללת להשתנות הכניעה של האכסיסטנציאליסטים, ההתבטלות של החסידים, אהבת האל-ל שהיא יסוד שיטתו של ר' חסדאי קרשקש, הבטחון הפשוט והחמים של מאמינים פשוטים של כל הדורות. קרא בפרקים 7-12.

56: שמע

(כ) קרא בספר חובות הלבבות, שער הבטחון

1. (הקדמה): ר"ב מעיר דרך אגב נקודה חשובה: א"א לחיים בלי איזה בטחון שהוא. אם אינו בוטח באלקים בוטח בזולתו.

2. שיטת ר"ב בהשגחה: שונה מזו של הרמב"ם. ההשגחה תלויה לא בדרגת הידיעה אלא בטיב הבטחון - בוטח בד', משגית עליו. בוטח באחר, ד' מוסר השגחה בו אל הע"ז.

3. בטחון ו"פיים או מינד": שונים בתכלית השינוי. ה"שלות הנפש" של ימינו הוא שטחי לגמרי, בריחה מחובה, סירוב לקבל עול. היא בעיקרה תופעה סוציולוגית, בקשת ההסתגלות אל הכלל. הבטחון כפי שר"ב מצירו מכליט את היתיד ומחזיקו בניגודו אל הצבור אם לפי האמת הצבור אינו צודק - בזה אנו ראוים את הקשר שבין בטחון לאמונה אמת. הבטחון אינו מאשר את המצב הנוכחי. הוא חלוף החניפה (כן קורא ר"ב להנטייה להקבל בחברה, להשביע רצון ההמון) ולא יפחידו ענינם... אבל יתפשט מבגדי טובתם וכו' כלומר הבטחון הוא ענין פנימי המאשר את האדם ביחידותו ויחודו.

4. "תורה ועולם": תועלת הבטחון נראית בשני פנים: תורה (תיקון הנפש מנסר ומדות - עד סוף הקטע בענין יתרון הבטחון על האלכימיה) ועולם (עניני עוה"ז - כמעט כולו בענין בקשת טרף, או בלשוננו, פרנסה). תורה היא רמה גבוהה מזו של עולם. הבטחון המתגלם בעולם מוגן בעד הכוונה מיוחדת ומסביל בבקשת טרפו. בטחון המתגלם בתורה מעמיד את הכוונה על רמה כזו המאשרת אישיותו ואנושיותו. עולם: הגנה גופנית מצער ונדנדוד, וע"י הבטחון הוא נמנע מלהתעסק בעבודות הגורמות לו רע. הכוונה באופן של תורה: כבר לא איכפת לו ההזנחה ע"י החברה או מה שיאמרו חבריו כי הוא בוטח באלקים.

5. (פרק ראשון): הגדרת הבטחון (פסיכולוגי: בטחה) משמשת כב' הדרכים דלעיל: תורה ועולם.

6. (פרק שני): שבע תכונות של הנבטח המאשרות אותו ככדאי לבטחון בו. ד' הראשונות שייכות גם לאדם: אהבה, רצון, כח, חכמה. אבל ג' האחרונות שייכות רק לאלקים: הנהגת ח"י, ה"מטה מסורה רק לנבטח יחיד זה; רק הוא האחד יכול לעזר לו; אהבת הנבטח לבוטח היא מתמדת ובלתי-מותנית. כלומר חכמה מוחלטת, כח מוחלט, ואהבה ורצון מוחלט (מנה אותם יחד כנראה בכדי להשאר במספר שבע. רצון בלשונו "נדיבות", ואהבה היא "חסד").

32
25
22

7. (פרק שלישי): מזכיר שבע הנ"ל אבל לא על הסדר.

8. תחילת הפרק היא חזרה על שבע התכונות (לדלג בקריאה) וידיעתם מהוה "הקדמה הראשונה" לבטחון.

9. אח"כ קרא ההקדמה השנית: חוכנו: שיהיו פיו ולבו שווים, שאין הבטחון רק ענין של דיבור בלבד (כנראה כיוון למושלמים ואולי גם לנוצרים). השוה רמב"ם מו"נ א"נ: "כי ההאמנה אינה ענין הנאמר בפה, אבל הענין המצוייר בנפש כשיאמינו בו שהוא כמו שיצויר" (

10. אח"כ קרא הקדמה ג': שאין לשחף מישהו אחר לד' כנבטח. וקרא בחנ"ך, דה"י ב', פרק ט"ז

11. אח"כ קרא הקדמה ד' שהבטחון צריך להתגלם במצוה ובמע"ט. (כאן הקשר שבין בטחון לאמונה נאמנות כצ"חנות. הבטחון חלוי לא רק על תכונת הנבטח אלא ג' כ על הנהגת הבוטח. דומה בזה לריה"ל)

12. דלג על הקדמה ה'.

13. (פרק רביעי): קרא רק ראשיה הפרק (קמ"ג 563 - קמ"ד 584) (1064-1073)

14. (פרק חמישי): קרא רק שבעה הענינים שבהם נבדל הבוטח ממי שאינו בוטח. דלג מתחילת ענין "אנשי כח המשכונות באמצע הקטע. וקרא סוף הפרק החל מד"ה "והנה הילד מתחילת ענינו".

עור כרך תא"ל - יקמא 364

15. קמא אגמ - כרך 3 מו"נ ויקמא היל"ב (1341-1350: 1389-80)

אין קריאה

קמא
364-375